

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่รวมทั้งประเทศไทยด้วย มีนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เติบโต โดยการใช้นโยบายการผลิตสินค้าเพื่อทดแทนการนำเข้า (Import Substitution) มากกว่าการผลิตเพื่อการส่งออก ทั้งนี้เพราะประเทศเหล่านี้โดยทั่วไปแล้ว มักจะเป็นประเทศเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ รายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศจึงได้มาจากการส่งออกสินค้าเกษตรกรรมเป็นส่วนมาก ซึ่งสินค้าที่ส่งออกเหล่านี้มักมีมูลค่าเพิ่มต่ำและไม่ค่อยมีเสถียรภาพ ประเทศเหล่านี้จึงมีปัญหาในการหาเงินทุนในการชดเชยการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด และการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว การขาดดุลการค้าจำนวนมากที่มีกับประเทศอุตสาหกรรม ทำให้มีเชื่อกันว่าสาเหตุหนึ่งของการขาดดุลการค้า เนื่องมาจากการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศมากเกินไป ประเทศเหล่านี้จึงมีความโน้มเอียงไปในทางส่งเสริมการผลิตสินค้าเพื่อทดแทนการนำเข้า และละเลยการผลิตสินค้าเพื่อส่งออก อีกสาเหตุหนึ่งที่ประเทศเหล่านี้เลือกนโยบายการผลิตสินค้าเพื่อทดแทนการนำเข้าคือการลงทุนในการผลิตสินค้าประเภทนี้ เป็นการลงทุนขนาดเล็กและใช้เทคโนโลยีแบบง่าย ๆ ประกอบกับตลาดภายในประเทศก็มีอยู่แล้ว ในระยะแรกของการพัฒนาตามแนวนี้ก็ประสบความสำเร็จพอสมควร แต่ในระยะต่อมาก็ประสบอุปสรรค ทั้งนี้เนื่องมาจากสาเหตุที่ตลาดภายในประเทศมีขนาดจำกัด การขยายตัวทำได้ระดับหนึ่งเท่านั้น นอกจากนี้แล้ว การเลือกใช้นโยบายการผลิตสินค้าเพื่อทดแทนการนำเข้า ก็มักไม่ได้ช่วยบรรเทาปัญหาการขาดดุลการค้ากับประเทศอุตสาหกรรมมากนัก แม้ว่าการนำเข้าสินค้าสำเร็จรูปจะลดลงบ้าง แต่ก็ยังมีการนำเข้าสินค้าประเภททุน ตลอดจนวัตถุดิบและสินค้ากึ่งสำเร็จรูปที่ใช้ในการผลิตสินค้าทดแทนการนำเข้าเพิ่มมากขึ้น ด้วยเหตุนั้นนโยบายการส่งเสริมการส่งออกจึงได้รับความสนใจมากขึ้น ส่วนหนึ่งนั้นเนื่อง

มาจากได้เห็นความสำเร็จของประเทศที่ใช้นโยบายนี้มาก่อน เช่น เกาหลีใต้ ฮังการี สิงคโปร์ และไต้หวัน เป็นต้น ซึ่งถึงแม้ว่าประเทศเหล่านี้จะมีเงื่อนไขพิเศษที่อาจแตกต่างไปจากประเทศกำลังพัฒนาจำนวนมาก แต่ถูกมองว่าเป็นตัวอย่างของความสำเร็จ อันเนื่องมาจากการเลือกใช้นโยบายส่งเสริมการส่งออกเป็นสำคัญ

สำหรับประเทศไทยนั้น ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-2 (พ.ศ. 2504-15) มีการใช้กลยุทธ์การผลิตสินค้าที่เน้นการผลิตเพื่อการนำเข้า หลังจากนั้นคือตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 3 เป็นต้นมา ประเทศไทยเริ่มใช้กลยุทธ์การผลิตสินค้าเพื่อการส่งออก ทำให้ภาคการส่งออกเริ่มมีบทบาทต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทย ตลอดช่วงท้ายของทศวรรษที่ผ่านมา ความสำเร็จทางด้าน การเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจดำเนินไปพร้อม ๆ กับการขยายตัวของภาคการส่งออก

จากการศึกษาเพื่อประเมินความสัมพันธ์ระหว่างการขยายตัวของภาคการส่งออก และเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจพบว่า ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2507-2530 พบว่า การเจริญเติบโตในอดีตที่ผ่านมา ถูกกำหนดโดยการขยายตัวของการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ และในช่วงปีพ.ศ. 2529-2531 มูลค่าของสินค้าส่งออกมีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 34 ของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งนับว่าเป็นอัตราที่สูงขึ้นอย่างรวดเร็วที่เดียว¹ จากตารางที่ 1.1 จะเห็นได้ว่าในช่วงระหว่างปี 2504-15 ซึ่งเชื่อว่าเป็นช่วงของการใช้กลยุทธ์การผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าเข้าในอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ย ซึ่งวัดจากอัตราการเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์ภายในประเทศรวม (GDP) มีอัตราการการเจริญเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 7.2 ต่อปี ในขณะที่ภาคการส่งออกมีอัตราขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 6.9 ต่อปี และในช่วงปี พ.ศ. 2515-ปัจจุบัน ซึ่งเน้นหนักที่

¹ ธีรณ พงศ์มพัฒน์ "แนวโน้มเศรษฐกิจและกลยุทธ์การพัฒนาในทศวรรษหน้า" ทิศทางการปฏิรูปนโยบายเศรษฐกิจไทยในทศวรรษ 1990, ธีรณ พงศ์มพัฒน์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2435), หน้า 44.

ตารางที่ 1.1

แสดงมูลค่าอัตราการเปลี่ยนแปลงและสัดส่วนของผลิตภัณฑ์ภายในประเทศรวม
และการส่งออกสินค้าและบริการ (ณ ราคาคงที่ปี 2515)

(ล้านบาท)

ปี	ผลิตภัณฑ์ภายในประเทศรวม	อัตราการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ภายในประเทศรวม	มูลค่าการส่งออก	อัตราการเปลี่ยนแปลงมูลค่าการส่งออก	สัดส่วนระหว่างผลิตภัณฑ์ภายในประเทศรวมและมูลค่าการส่งออก
2503	73,955	-	10,575	-	0.14
2504	77,819	5.3	12,611	19.2	0.16
2505	83,912	7.8	12,090	-4.1	0.14
2506	90,590	7.9	12,469	3.1	0.14
2507	96,602	6.6	15,272	22.5	0.16
2508	104,438	8.1	15,419	1.0	0.15
2509	116,596	11.6	16,315	5.8	0.14
2510	125,795	7.9	16,979	4.1	0.14
2511	135,872	8.0	16,197	-4.6	0.12
2512	146,348	7.7	17,401	7.4	0.12
2513	155,694	6.4	18,000	3.5	0.12
2514	163,420	4.9	21,008	20.1	0.13
2515	170,076	4.1	25,563	5.9	0.15

(ล้านบาท)

ปี	ผลิตภัณฑ์ภายใน ประเทศรวม	อัตราการเปลี่ยนแปลง ผลิตภัณฑ์ ภายในประเทศ รวม	มูลค่าการส่ง ออก	อัตราการเปลี่ยนแปลง มูลค่าการ การส่งออก	สัดส่วนระหว่าง ผลิตภัณฑ์ภายใน ประเทศรวม และมูลค่าการ ส่งออก
2616	186,845	9.8	27,063	5.9	0.15
2517	194,979	4.4	38,784	43.3	0.20
2518	204,428	4.8	34,976	-9.8	0.17
2519	223,594	9.4	43,962	25.6	0.20
2520	245,727	9.8	47,235	7.4	0.19
2521	271,378	10.4	52,597	11.4	0.19
2522	285,797	5.3	61,178	16.3	0.21
2523	299,472	4.8	66,732	9.1	0.22
2524	318,439	6.2	70,699	5.9	0.23
2525	331,380	4.1	72,699	5.9	0.20
2526	355,408	7.2	66,672	-7.9	0.20
2527	380,738	7.1	77,625	16.4	0.23
2528	394,113	3.5	91,797	18.3	0.26
2529	413,113	3.5	105,996	15.5	0.33
2530	452,635	9.4	132,401	24.9	0.33
2531	512,467	13.2	171,122	29.2	0.35
2532	474,195	12.0	203,595	18.9	0.37
2533	631,610	10.0	223,974	15.5	0.31

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

การส่งเสริมการส่งออก อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยร้อยละ 7.9 ต่อปี ในขณะที่ภาคการส่งออกมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 25.5 การส่งออกที่เพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงมากนั้นดูเหมือนว่าจะมีผลต่ออัตราการเติบโตของเศรษฐกิจส่วนรวมมากพอสมควร แต่ระหว่างช่วงทั้งสองนี้การเติบโตทางเศรษฐกิจก็ได้แตกต่างกันอย่างมากนักซึ่งเหตุผลส่วนหนึ่งเป็นเพราะปัจจัยอื่น ๆ เช่น วิกฤตการณ์น้ำมันและการขยายตัวของการลงทุนของต่างประเทศ เป็นต้น

เมื่อเป็นเช่นนี้จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยเริ่มใช้กลยุทธ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยการเน้นการผลิตสินค้าทดแทนการนำเข้าก่อน หลังจากนั้นเมื่อเศรษฐกิจภายในประเทศเติบโตถึงขั้นหนึ่ง จึงเริ่มมีการขยายการส่งออกมากขึ้น จึงก่อให้เกิดความสงสัยกันว่า (ก) การส่งออกมีผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญจริงหรือไม่ หรือ (ข) เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก่อนแล้วจึงชักนำไปเกิดการขยายตัวของภาคส่งออก หรือ (ค) ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน ความสัมพันธ์แบบเป็นเหตุเป็นผล (Causality) ระหว่างตัวแปรทางเศรษฐกิจทั้งสองตัวแปรเป็นความสัมพันธ์ที่น่าจะได้รับการพิจารณาในเชิงสถิติ เพื่อให้เห็นทิศทางความสัมพันธ์ที่รวบยอดและถูกต้องกว่าที่เคยศึกษากัน

1.2 วัตถุประสงค์

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล หรือทดสอบแบบเป็นเหตุเป็นผล (Causality Test) ระหว่างการส่งออก และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยโดยใช้เทคนิคเชิงเศรษฐมิติตามแบบของ Granger (1969) ซึ่งใช้ข้อมูลในอดีตในการหาทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง

1.3 วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษาประกอบด้วย การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการส่งออกและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยแบบจำลองที่เรียกว่า "Vector Autoregression Model"

(VAR) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์แบบเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวอาศัยค่าจำกัดความเชิงสถิติของศาสตราจารย์ C.W.J. Granger ทั้งนี้โดยแยกการทดสอบออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก เป็นการทดสอบความสัมพันธ์ระดับภาพรวม (Macro Level) และส่วนที่สอง เป็นการทดสอบความสัมพันธ์ในระดับรายสินค้าหรือสาขา (Commodity or Sectoral Level) โดยสาขาที่นำมาพิจารณาครอบคลุมสินค้า ทั้งในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรมการเกษตรและอุตสาหกรรมส่งออกที่สำคัญ

1.4 ขอบเขตการศึกษา

สำหรับการศึกษาความสัมพันธ์เป็นภาพรวมระหว่างการส่งออก และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทางด้านการส่งออกจะครอบคลุมข้อมูลมูลค่ารวมของสินค้าและบริการ ส่วนข้อมูลทางด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจจะใช้ข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) มาพิจารณา และทำการศึกษาระหว่างปี 2503-2533 นอกจากความสัมพันธ์ในระดับภาพรวมแล้ว การศึกษาระดับจุลภาคก็เป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้การศึกษาดังนี้มีความรัดกุมมากขึ้น แต่ด้วยเหตุที่มีข้อจำกัดทางด้านข้อมูลเป็นอย่างมาก การศึกษาจึงไม่สามารถครอบคลุมได้ทุกรายสินค้า แต่ก็ได้พยายามครอบคลุมรายสินค้าที่สำคัญ ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาความเป็นเหตุเป็นผลและผลในเชิงเศรษฐกิจ ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของการส่งออก เพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง อันจะเป็นประโยชน์ในการประเมินการเปลี่ยนแปลงในเชิงกลยุทธ์ของการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทยซึ่งกำลังมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับสูง และก็มีภาคการส่งออกที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วด้วย ถ้าเราทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสองอย่างชัดเจน ก็จะช่วยให้การประเมินบทบาทของการเจริญเติบโตโดย

อาศัยภาคส่งออกเป็นสำหามามากขึ้น รวมทั้งทำให้บทบาทของการส่งเสริมการส่งออกในทางอ้อมด้วย ในเชิงกลยุทธ์ของการเร่งรัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การศึกษานี้ก็อาจมีนัยในแง่ที่ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของนโยบายการส่งเสริมการส่งออก (Export Promotion) เมื่อเทียบกับบทบาทของนโยบายการผลิต กล่าวคือถ้าทราบว่า การขยายตัวของการส่งออกทำให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่มิได้ให้ผลกลับกันแล้ว ก็อาจมีนัยเชิงนโยบายว่า เราควรเลือกนโยบายการจัดสรรทรัพยากรภายในประเทศที่มีอยู่จำกัดในการพัฒนาประเทศ โดยเน้นที่การส่งออกมากกว่าการส่งเสริมการผลิตโดยรวมที่มีได้ เน้นหนักที่ภาคการส่งออก ในทางกลับกันถ้าทราบว่า การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้เกิดการขยายตัวของการส่งออก โดยที่การส่งออกไม่มีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ นโยบายที่เน้นหรือส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยรวมก็ควรได้รับการสนับสนุน โดยไม่ต้องกังวลถึงนโยบายเร่งรัดการขยายตัวของปริมาณการส่งออกเป็นการเฉพาะ ทั้งนี้ เนื่องจากการขยายตัวของการส่งออกนั้นจะเกิดขึ้นตามนโยบายการเร่งรัดการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยปริยาย และนโยบายที่มุ่งเร่งรัดตลาดภายในประเทศนั้นก็ไม่ได้แตกต่างนักจากนโยบายที่มุ่งเร่งรัดตลาดในต่างประเทศ เมื่อพิจารณาในแง่ของการขยายปริมาณการผลิต หรือในกรณีที่เราทราบว่าตัวแปรทั้งสองต่างเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ก็อาจทำให้เราสามารถเลือกปรับกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น โดยดำเนินหรือมุ่งประสานนโยบายทั้งสองด้านพร้อม ๆ กันไป ความเข้าใจเชิงกลยุทธ์ทางนโยบายนี้น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา หรือพิจารณาเชิงนโยบายของประเทศพอสมควร